

Tekstilaji ja yhteisö

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön diskussio tekstinä

AINO VUORIJÄRVI

Väitöksenalkajaisesityelmä Helsingin yliopistossa 16. elokuuta 2013

Opinnäytetyöt ovat merkittävä osa suomalaisten ammattikorkeakoulujen lakisääteistä tutkimus- ja kehitystoimintaa. Niitä kirjoitetaan vuosittain yli 20 000, ja niitä ohjaavat tuhannet lehtorit, yliopettajat ja työelämäohjaajat eri puolilla maata. Silti opinnäytetyöstä tekstinä tiedetään toistaiseksi varsin vähän. Opinnäytetyötä koskevan muun kuin lingvistisen tutkimuksen perusteella suomalaisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö kirjoitetaan samanaikaisesti kahdelle yleisölle: sekä korkeakoulu yhteisölle että abstraktiolle työ- ja elinkeinoelämä.

Ammattikorkeakouluinstituution noin 20 vuoden historian aikana opinnäytetyöt ovat monimuotoistuneet pelkistä kirjallisista tuotoksista toimeksiantotoiksi, jotka tehdään työelämäyhteydessä ja hankeympäristöissä. Kirjallisen raportin lisäksi ne sisältävät usein erilaisia tuotteita, toimintaa tai suoraan käytäntöön vietäväksi tarkoitettuja suunnitelmia.

Kun opinnäytetyöteksti tehdään korkeakoulutuksen ja työelämän kohtaamispaikalla, minkä yhteisön ehdoilla se silloin kirjoitetaan – ja millaisia tähän yhteyteen sopivat, toimivat tekstikonventiot ovat? Se on ollut pitkään epäselvää sekä opinnäytetyötä ohjaaville että niitä kirjoittaville. Myös ammattikorkeakoulun sisäisissä monialaisissa kehittämishankkeissa opinnäytetöiden monimuotoistuminen on tunnistettu (*Opinnäytetöiden kehittäminen* 2004). Samalla on havaittu, etteivät esimerkiksi akateemiset tai tieteelliset formaatit välttämättä yksin riitä uudenaikaisista opinnäytetyökokonaisuuksista raportointiin.

Seuraava tutkimukseni tekstiaineistosta poimittu katkelma (esim. 1) kertoo aineistonkeruuajan tilanteesta opiskelijan äänellä. Pohdinta- eli diskussio-osaan sijoittuva reflektiova tekstijakso kuvastaa samalla laajemminkin ammattikorkeakoulun opinnäytetyön muodosta käytyä keskustelua:

- (1) Monimuotoisia opinnäytetöitä ei ole vielä tehty kovinkaan monia ja selkeitä varsinaisia viitekehyksiä työn toteuttamiselle ei ole luotu. Tämä aiheutti mielestämme ehkä suurimman ongelman, koska emme tieneet, millainen työn tulisi olla ja millaiseksi se lopulta muotoutui. Saimme ohjaavalta opettajalta monimuotoisen opinnäytetyön ohjeet, joista ei kuitenkaan ollut työssämme hyötyä. Ohjaavat opettajatkaan eivät mielestämme tieneet tarkalleen, mitä meidän olisi pitänyt tehdä ja millaista tietoa kerätä, vaikka saimme hyviä neuvoja ja ehdotuksia. Kävimme myös äidinkielen työpajoissa. Työn edetessä olemme muokanneet työtämme rajaamalla käsiteltäviä aiheita ja hankkimamme teorian tiedon perusteella. Opettaja on myös antanut mielipiteitään aika-ajoin. Eri opettajilta olemme saaneet myös ristiriitaisia ohjeita, joiden toteuttaminen on ollut vaikeaa. Eniten aikaa on mennyt teorian tiedon ja esitettävän tiedon kokoamiseen. Vaikeaa on ollut myös teorian tiedon muokkaaminen järkevään muotoon. Olisi ehkä pitänyt miettiä jo alusta alkaen, mistä ja millä tavalla työhön kirjoitetaan. Keskityimme vain muutamaan asiaan kerrallaan ja unohtimme kokonaisuuden. Lopuksi työn yhtenäistäminen ei onnistunut. Olisi pitänyt jo alusta alkaen suunnitella työn sisältö tarkemmin. Tämä osoittautui kuitenkin vaikeaksi alusta lähtien, koska emme tieneet, millainen työn tulisi olla ja mitä siltä odotettiin, koska työ koostui niin monesta osasta. (D21, tuotetyyppinen opinnäytetyö)

Myös ammattikorkeakoulun tekstinohjaajakollegani ovat pohtineet, millainen teksti ammattikorkeakoulun opinnäytetyö oikeastaan on ja mikä on sen genre, tekstilaji. Tutkimuksessani paneudun tähän samaan kysymykseen funktionaalisen kielitieteen genre-teorioihin perustuvan lingvistisen tekstilajitutkimuksen menetelmin. Kysyn:

- Millaisia ammattikorkeakoulun opinnäytetyötekstit tyypillisesti ovat?
- Millainen niiden rakenne on?
- Millaisiksi jaksoiksi ne jäsentyvät?
- Millaisia kielenaineiksia näihin jaksoihin tyypillisesti sisältyy?

Genreanalyttisen tutkimusperinteen (mm. Bhatia 2004) mukaisesti pyrin samalla selittämään, miksi näin mahdollisesti on.

Aiemmin tutkimus- ja kehitystyön tekstilajeja on tutkittu Suomessa ja suomenkielisistä aineistoista melko vähän verrattuna siihen, miten suosittua tieteellisen kirjoittamisen tutkimus on muualla, erityisesti englanniksi kirjoitavissa yhteisöissä. Tieteellisiä puhutun ja kirjoitetun kielen konventioita ovat meillä tutkineet 1990-luvulla Minna-Riitta Luukka (1995) ja kontrastiivisesti muun muassa Anna Mauranen (1993). Suomalaisen ammattikorkeakoulun tekstikonventioihin on perehtynyt lisäksi Jorma Julkunen (2002) selvittäessään tekniikan alan opinnäytetyön eli insinöörityön referointikäytäntöjä ja lähdeviittaustapoja. Omassa tutkimuksessani tarkastelun kohteena ovat terveysalan opinnäytetyöt. Tutkimukseni pääaineisto koostuu 40 opinnäytetyötekstistä, jotka on kirjoitettu hoitotyön ja ensihoidon koulutusohjelmissa.

Tutkimuskysymyksiini olen hakenut vastauksia sijoittamalla analysoimani tekstilajin osaksi laajempaa sosiaalista kontekstiaan, kuten analyysiäni jäsentävä tulkintakehikko (kuvio 1) osoittaa. Kuviota läpäisevällä kaksipäisellä nuoliviivalla korostan tutkimukseni eri kontekstien ja analyysitasojen välistä kaksisuuntaista vuorovaikutusta.

Kuvio 1.
Opinnäytetyötekstin funktionaalisen jäsenyyksen tulkintakehikko.

Opinnäytetyön sosiokulttuurisesta kontekstista ja opinnäytetyöhön kohdentuvista odotuksista olen hankkinut myös niin sanottua sisäpiiritietoa opinnäytetyön opettajaohjaajille tekemäni ohjatun kyselyn avulla. Lisäksi olen itse osallistunut aktiivisesti ammattikorkeakoulussa käytyyn opinnäytetyökeskusteluun ja dokumentoinut sitä.

Tekstiaineistoni tarkastelun lähtökohtana on ollut opinnäytetyön kokonaisrakenne. Sen perusteella aineistoni jakautuu likimain kahtia: tutkimus- ja tuotetyyppisiin opinnäytetöihin. Näistä tutkimustyyppiset työt todentavat perinteisen tutkielman rakennemallia. Malli tunnetaan myös englanninkielisenä alkukirjainlyhenteenä IMRD (engl. *introduction, methods, results ja discussion*). Se nimeää tutkielman osat niiden esittämisen järjestyksessä: johdanto, aineisto ja menetelmät, tulokset ja pohdinta eli diskussio. Tuotetyyppiset opinnäytetyöt taas noudattavat niin sanottua topiikkipohjaista rakennetta, ja ne jäsentyvät tyypillisesti opinnäytetyössä toteutunutta prosessia seuraten.

Aineistoanalyysini fokus on tutkimukseeni sisältyvän kyselyosan motivoimana erityisesti opinnäytetyötekstin kokonaisrakennetta päättävässä tekstinosassa: diskussiossa. Analysoin diskussiota Tony Dudley-Evansin (1994) genreanalyttistä siirto-rakennemallia soveltaen ja sitä edelleen kehittäen. Merkittävää on, että kyselyyni osallistuneet opettajaohjaajat eli diskurssiyhteisön kokeneet asiantuntijajäsenet pitävät juuri diskussiota työelämälukijalle tärkeänä opinnäytetyön tekstinosana.

Soveltamaani erikoiskielten tutkimuksessa kehitettyä ja paljon käytettyä siirtoanalyysin menetelmää ei ole aiemmin hyödynnetty suomalaisten tekstiaineistojen ana-

lysoinnissa. Siksi olen muokannut analyysivälinettä vastaamaan paremmin suomenkielistä aineistoa, tutkimaan tekstilajia ja tutkimukseni soveltavia pedagogisia tavoitteita. Toisin sanoen olen kotouttanut siirtoanalyysimallia tämän tutkimuksen tarpeisiin sopivaksi mutta samalla pitänyt silmällä sen sovellettavuutta muihinkin suomenkielisiin teksteihin ja tekstilajeihin eri konteksteissa.

Käyttämäni menetelmän dynaaminen analyysiyksikkö on tekstijakso, jota kutsun siirroksi (engl. *move*). Siirron olen tutkimuksessani määritellyt seuraavaan tapaan:

Siirto on lauseen mittaisten tai sitä laajempien [tekstin] jaksojen funktioiden kuvaamisen yksikkö, joka on määriteltävissä tekstin tarkoitusta vaihteittain todentavien viestintätarkoitusten perusteella ja jolla on esiintymäympäristössään toistuesaan myös tunnistettavaa lingvististä vastaavuutta.

Tekstianalyysissäni olen luokitellut ja nimennyt diskussion siirtoja niiden sisältämien toimintojen mukaan esimerkin 2 tapaan. Tekstivirrassa siirrot tunnistetaan useimmon samanaikaisesti vaikuttavan muuttujan perusteella, mikä ei aina ole täysin ongelmatonta. Siksi paneudun tekstin jaksojen tunnistamisen problematiikkaan työssäni myös yleisemmin. Esimerkin 1 katkelma antaa alustavasti kuvaa siitä, millaisista tekstijaksoista analyysissäni on kyse ja miten olen niitä nimennyt. Vasempaan palstaan kirjattu siirron nimi kuvaa sitä toimintoa, jota siirrolla tekstissä tehdään: esimerkiksi esitetään tulos, tehdään toimintasuositus, kuvataan toimintaympäristöä, viitataan aiempaan tutkimukseen tai vahvistetaan edellä sanottua retorisesti.

(2)

1) TULOS	1) Osastolla 1 potilaiden henkilötiedot, päivämäärä ja osaston nimi oli kirjattu melkein jokaisessa hoitotyön loppuarvioinnissa. Hoitajan nimi tai nimikirjaimet oli kirjattu noin puoleen loppuarvioinneista. 2) Osastolla tulisi täsmentää oman nimen kirjaamisen tärkeyttä jatkossa. 3) Potilaan vointia oli kirjattu yli puolessa auditoiduissa loppuarvioinneissa, mutta kirjaaminen oli lähinnä hoitokeskeistä ja niin sanotusti toimenpide-luetteloa. Potilaan psyykinen vointi oli jäänyt huomioimatta, mutta oletettiin, että hoitajat tekivät havaintoja psyykkisestä voinnista, mikä kuitenkin jää kirjaamatta hoitotyön loppuarviointeihin. 4) Osastolla hoidetaan potilaita, jotka ovat olleet vaativissa kolorektaalikirurgisissa toimenpiteissä, joita ovat muun muassa syöpäleikkaukset. 5) Syöpäpotilaan hoidossa on tutkimusten mukaan ensiarvoisen tärkeää sekä potilaan että hänen sopeutuminen omaistensa sairauteen. (D18, tutkimustyyppinen opinnäytetyö)
2) SUOSITUS	
3) TULOS	
4) TOIMINTAYMPÄRISTÖ	
5) VIITTAUS + VAHVISTUS	

Olen lukenut aineistoni funktionaalisia tekstijaksoja niiden yhteisöllisistä viestintätarkoituksista lähtien ja kontekstin kanssa vuoropuhellen sekä hakenut samalla tekstistä hahmottuville siirroille lingvististä evidenssiä. Tulkintakehikkoni (kuvio 1) mu-

kaisesti olen kytkenyt siirtojen ja niiden sisältämien kielenainesten analyysin vasta-
vuoroisesti niitä ympäröivien kontekstien kehään ja edelleen opinnäytetyön tehtäviin.
Aineistoanalyysini perusteella nämä tehtävät voisi kiteyttää seuraavasti:

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tehtävänä on

- kartuttaa ammattialan tietoperustaa, erityisesti käytännön sovelluksia ajatellen
- osoittaa opinnäytetyön tekijän ammatillista osaamista ja
- promotoida sitä uskottavasti ja hienovaraisesti koko diskurssiyhteisön eli am-
matillisen asiantuntijayhteisön edessä.

Tutkimukseni tulokset ovat syntyneet kahden erityyppistä opinnäytetyön toteut-
tamistapaa ja tekstin kokonaisrakennemallia edustavan kokonaisen diskussiotekstin
analyysin kautta. Olen verrannut siinä tutkimus- ja tuotetyyppisten töiden diskussioi-
den sisältämiä siirtoja sekä keskenään että koko diskussioaineistoon. Lisäksi analyysini
keskustelee niiden aiempien tulosten kanssa, joita genreanalyysillä on saatu esiin aka-
teemisista opinnäytetöistä sekä tutkimusartikkeleista.

Siirtoanalyysin avulla olen voinut seuloa näkyviin diskussion funktioita ilmentävän
ja todentavan skemaattisen kokonaisrakenteen variaatioineen sekä diskussiossa tyypil-
lisesti esiintyviä kielenaineiksia. Analyysini tuo esiin ammattikorkeakoulun opinnäyte-
työtekstille ominaisia tekstilajipiirteitä ja niiden vaihtelua. Tekstiaineiston mikrotason
tarkastelussa olen keskittynyt diskussion siirroissa toistuvia kuvioita muodostaviin
kielenaineisiin. Näitä ovat muun muassa tempus, modus ja muut modaaliset ainek-
set, tekijän ilmaiseminen, kielto, kysymykset ja leksikko. Lisäksi olen tehnyt havaintoja
lähdeviitteiden käytöstä.

Tutkimukseni osoittaa, että ammattikorkeakoulun terveysalan opinnäytetyössä
on kaksi varianttia, alatekstilajia, jotka lainaavat ja sekoittavat aineksia toisiltaan.
Aineistoni opinnäytetyön tekijät ottavat kahtalaisen yleisönsä – joko tietoisesti tai
tiedostamattaan – huomioon yhdistämällä tekstissään sekä tieteellisiä että käytän-
nöllisiä tekstikonventioita. Tutkimukseni perusteella on ilmeistä, että kunkin opin-
näytetyön tarkoitus ja toteuttamistapa kuitenkin määräävät näiden konventioiden
valintaa ja todentumista tutkitussa diskurssiyhteisössä. Tämä näkyy opinnäytetyön
kokonaisrakenteessa mutta erityisesti opinnäytetyötekstiä päättävässä ja sitä kokoa-
vassa diskussio-osassa, jossa tekstilajin kaikki vuorovaikutusosapuolet tulevat sel-
västi esiin.

Yleensä tämänkaltainen tekstilajien hybridisoituminen kertoo tekstilajin muutos-
tilasta tai dynaamisesta kehitysvaiheesta. Tutkimukseni perusteella aineistoni opin-
näytetyön alatekstilajit ovat silti riittävän samankaltaisia ollakseen yhä samaa teksti-
lajia ja vastatakseen ainakin sumeasti ammattikorkeakoulun opinnäytetyölle asetettui-
hin odotuksiin ja sille säädettyihin tehtäviin. Opinnäytetöiden erilaisten toteuttamis-
tapojen ja viestintätarkoitusten sanelemat erot tekstilajipiirteissä tulisi kuitenkin tie-
dostaa ja ottaa huomioon opinnäytetöiden ohjauksessa ja arvioinnissa.

Vaikka tutkimukseni ydin on lingvististä tekstilajitutkimusta ja olen tutkimus-
prosessini aikana paneutunut myös yhden tekstianalyysivälineen teoreettiseen kehit-

telyyn, koko tutkimustani ovat motivoineet vahvasti praktiset, pedagogiset tavoitteet. Tutkimukseni lopussa esitän, miten soveltamaani ja kotouttamaani siirtoanalyysiä ja sen tuloksia voidaan yhdistää australialaiseen innovaatioon, pedagogiseen genremenetelmään, ja miten hyödyntää tätä yhdistelmää sekä korkeakoulujen että työelämän tekstitaitojen opetuksessa. Menetelmää voi soveltaa myös eri aloilla tärkeimpinä pidettyjen tekstilajien, voimagenrenjen, tutkimisessa ja opetuksessa (Lankinen & Vuorijärvi 2010).

Laajemmin katsottuna tutkimukseni kytkeytyy monellakin tapaa suomalaisessa yhteiskunnassa toistuvasti ajankohtaisiin kysymyksiin kielenkäytöstä ja sen opetuksesta. Yhtäältä siinä on kyse on ammatillisen asiantuntijan ja kansalaisen välisestä kommunikaatiosta ja toisaalta kielen tutkimuksen ja kielenopetuksen kohtaamisesta. Ammattikorkeakoulu yhteisön sisällä tutkimukseni tuottaa kaivattua tietoa opinnäytetyön tekstilajista, sen rakenteellisista ja kielellisistä piirteistä. Se antaa myös referenssiä tieteellisen kirjoittamisen opetukseen tiede- ja taidekorkeakouluissa. Väitöskirjani liittyy suomalaisen koulukirjoittamisen tutkimusperinteisiin ja astuu samalla niistä ulos: lähemmäs työelämää ja työelämän tekstilajeja, sillä ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä ei tehdä vain ammattikorkeakoulusta valmistumista varten, vaan 'professiota varten' – *pro profession* (Helakorpi 1997). Sitä tehtäessä opitaan tekstikonventioita, jotka ovat siirrettävissä myös muihin, työelämässä tuotettaviin ja kulutettaviin tekstilajeihin. Tutkimukseni vahvistaa näin näkemystä (Schryer 1994), jonka mukaan ammatillisiin asiantuntijatehtäviin valmistuvat opiskelijat tulisi jo opintojensa aikana perehdyttää sekä tieteellisiin että oman alansa käytännöllisiin tekstikonventioihin.

Tekstitaitojen (engl. *literacy*) oppiminen ei kuitenkaan ole vain koulun asia. Pikemminkin on kyse professionaalisten kommunikointi- ja vuorovaikutustaitojen oppimisesta, joka on elinikäistä tai ainakin työuran ikäistä ja jonka tulisi näin olla myös työnantajien vastuulla. Tutkimukseni kohteena olevien tekstien kirjoittajat, ammattikorkeakoulusta valmistuvat terveysalan opiskelijat ovat monen vartijoina diskurssi-yhteisönsä tärkeitä tekstilajeja opiskellessaan ja tuottaessaan. He ovat opinnäytetöitä tehdessään yhteisönsä tietoperustan kartuttajia mutta samalla myös asiakkaidensa, siis kansalaisten, terveyden ja hyvinvoinnin sekä oikeuksien edistäjiä – mukaan luettuina kielelliset oikeudet.

Koska terveysalan ammatilliset asiantuntijat sijoittuvat valmistuttuaan pääosin julkishallinnon alaisiin työtehtäviin, tutkimukseni tuloksia ja implikaatioita voisi punnita myös hallitusohjelmassa asetetun ja paraikaa käynnissä olevan opetus- ja kulttuuriministeriön virkakielityöryhmän toimeksiannon suunnassa. Sen mukaan työryhmän on vuoden 2013 lokaan loppuun mennessä laadittava toimintaohjelma viranomaiskielen kehittämiseksi. Ohjelman tulisi sisältää muun muassa ehdotuksia ”keinoista, joilla parannetaan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten mahdollisuuksia huolehtia opiskelijoiden valmiudesta tuottaa ymmärrettävää kieltä” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013).

Tutkimusprosessini on vahvistanut aiempaa näkemystäni, jonka mukaan ensinnäkin kansalaisilla on oikeus saada viranomaispalveluita toimivalla, heille kohdennetulla kielellä. Toiseksi etenkin viranomaistehtäviin valmistuvilla ammattikorkeakouluopiskelijoilla on oikeus saada siihen valmistavaa asiantuntevaa ja tutkimusnäyttöön

perustuvaa, ja mieluiten vielä monitieteistä, opetusta. Näihin kahteen perimmäiseen ja laajaan tavoitteeseen olen osaltani pyrkinyt myös tutkimuksellani vastaamaan.

Lähteet

- BHATIA, VIJAY K. 2004: *Worlds of written discourse. A genre-based view*. Advances in Applied Linguistics. London: Continuum.
- DUDLEY-EVANS, TONY 1994: Genre analysis. An approach to text analysis for ESP. – Malcolm Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis* s. 219–228. London: Routledge.
- HELAKORPI, SEppo 1997: Ammattikorkeakoulun kehittämistoiminta ja tutkimus. – Seppo Helakorpi & Anita Olkinuora: *Asiantuntijuutta oppimassa* s. 172–182. Helsinki: WSOY.
- JULKUNEN, JORMA 2002: *Vieras ja oma kohtaavat insinööriyössä. Mitä lähteiden käyttö osoittaa ammattikorkeakouluinsinöörin asiantuntijuudesta ja osaamisesta?* Mikkeli: AO-paino.
- LANKINEN, PASI – VUORIJÄRVI, AINO 2010: Kohti ammatillisen asiantuntijayhteisön voimagenrejä. – Pirjo Lambert & Liisa Vanhanen-Nuutinen (toim.), *Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön* s. 259–271. Tutkimuksia 1/2010. Helsinki: Haaga-Helia.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1995: *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MAURANEN, ANNA 1993: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. Frankfurt: Peter Lang.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013: Viranomaisten kieltä kehitetään selkeämmäksi toimintaohjelmalla. – Tiedote 6.2.2013. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/02/virkakieli.html> (16.8.2013).
- Opinnäytetöiden kehittäminen* 2004. Valtakunnallinen verkostohanke 2004–2006. – Hankekuvaus. 31.8.2004. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. <http://www.oamk.fi/opinnaytehanke/> (16.8.2013).
- SCHRYER, CATHERINE F. 1994: The lab vs. clinic. Sites of competing genres. – Aviva Freedman & Peter Medway (toim.), *Genre and the new rhetoric* s. 105–124. London: Taylor & Francis.

Aino Vuorijärvi: Tekstilaji ja yhteisö. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön diskussio tekstinä. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos 2013. Kirja on luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8928-2>.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@metropolia.fi